

Бондаренко В. В. Фотоархів «Шкільні будівлі» з фондів Педагогічного музею України як візуальне джерело досліджень з історії освіти // *Форми репрезентації джерел з історії освіти (до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського)* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару, 15 трав. 2019 р. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М.]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2019. – С. 54-56.

БОНДАРЕНКО В. В.

*старший науковий співробітник,
Педагогічний музей України, м. Київ*

**ФОТОАРХІВ «ШКІЛЬНІ БУДІВЛІ» З ФОНДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО
МУЗЕЮ УКРАЇНИ ЯК ВІЗУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕНЬ
З ІСТОРІЇ ОСВІТИ**

Сьогодні важко переоцінити інформаційну цінність фотодокументів у вивченні як історії освіти, так і історії загалом. Досить часто фотознімок є невід'ємним, а подекуди й головним елементом тих чи інших наукових розвідок. Та попри це документальні пам'ятки вважаються одними із новітніх джерел дослідження історії, адже самі фотографічні зображення існують трохи більше, ніж півтора століття, а фотодокументознавство, як наука, було визнане у вітчизняній історіографії лише на початку 1990-х.

У фондах Педагогічного музею України зберігається архів фотоматеріалів, які відтворюють етапи розвитку шкільництва в Україні, зокрема, діяльність наукових та освітніх установ, авторські методики видатних українських педагогів. На світлинах архіву знаходимо архітектурні рішення будівель навчальних закладів, облаштування класних кімнат і шкільних музеїв, фрагменти уроків і позашкільних заходів, портрети учнів і вчителів та ін. Загалом архів налічує близько 1500 одиниць зберігання і наразі є повністю класифікований та оцифрований науковцями Педагогічного музею України.

Окремо зупинимось на фотоархіві «Шкільні будівлі», який налічує близько 400 одиниць зберігання і презентує архітектурні рішення шкільних будівель з різних регіонів України в різні часові періоди. Фотоархів дає змогу частково простежити процес розбудови шкіл та створення їх типових проектів. Найдавніші світлини шкільних будівель з фондів Педагогічного музею – це фотознімки братських шкіл та єзуїтських колегіумів, які діяли в Україні у XVI-XVIII ст. [1]. Починаючи з другої половини XIX ст. в Україні з'являються численні навчальні заклади, але проектування спеціальних шкільних приміщень відбувається повільно [3]. Фотодокументи з архіву музею засвідчують, що школи і надалі розташовуються в звичайних хатах, монастирських будинках, які були абсолютно не пристосованими до освітнього процесу.

Наприкінці XIX ст. заслуговує на увагу архітектурний доробок вченого, представника Львівської архітектурної школи Тадеуша Мюнніха, який в

період з 1894 по 1900 рр. розробив низку типових проектів народних шкіл для міст і сіл на Західній Україні. Це були перші школи в Галичині, які будувалися з урахуванням передових на той час інженерних, конструктивних та гігієнічних вимог. Мюнніхівські школи вирізнялися й власним архітектурним стилем, який можемо простежити на світлинах фотоархіву. Чотирисхилі дахи, червона черепиця, прикрашені фігурною кладкою фронтона і фризи, дзвони на головних фасадах створювали величний і піднесений образ будівлі. Проекти Т. Мюнніха були визнанні взірцевими шкільними будівлями на той час і найближчі 30 років слугували аналогом таких проектів [3].

Майже паралельно із проектами Мюнніха в Галичині в Центральній та Східній Україні з'являються шкільні будівлі українського модерну, авторства Опанаса Сластіона, а трохи пізніше, у 1920-1922 рр., проекти шкіл для Київщини, розроблені Павлом Альошиним. На фотознімках ми простежуємо авторський стиль Сластіонівських шкіл - велику кількість віконних отворів при невеликих площинах стін, цегляні візерунки на стінах у вигляді вишивок та мережива, які автор взяв із альбомів українського орнаменту, зібраного на Полтавщині, шестикутна трапецевидна форма вікон та трикутні сандрики над ними [2]. Характерною особливістю цих шкіл були також пересувні внутрішні перегородки між класами, за допомогою яких можна було, за потреби, змінювати площу приміщення. Цей принцип досить часто використовується і в сьогоденних архітектурних рішеннях.

В радянський період школи будуються за типовими проектами. Архітектурні рішення шкільних будівель 1930-1970-х рр. доволі широко представлені на фотодокументах з архіву Педагогічного музею України. Це дво- або триповерхові будівлі виконані в доволі стриманому архітектурному стилі.

Таким чином, фотодокументи з архіву Педагогічного музею України є важливим візуальним джерелом наукових досліджень з історії освіти. Частина фотознімків колекції «Шкільні будівлі» є також невід'ємною частиною стаціонарної експозиції Педагогічного музею і дають змогу унаочнити процес розвитку шкільництва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Архів Педагогічного музею України, ф. 201, оп. 1.
2. Макуха О. В. Засоби архітектурно-художньої виразності земських шкіл Полтавщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://scholar.google.com/scholar?rlz=1C1AVNC_enUA728UA728&um=1&ie=UTF-8&lr&cites=3423818223460964078
3. Шулдан Л. О., Штандера А. Ю. Архітектура народних шкіл в роботах Тадеуша Вацлава Мюнніха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/21431/1/64-Shuldan-424-432.pdf>

